

Kloosterkerk

1 Koningen 17,6-24 en Lukas 4,24-30

15 september 2024 – ds. Rienk Lanooy

Deze dienst is ook (terug) te zien en te beluisteren via <https://youtu.be/F-7X6pe6Rx4>

Gebed om ontferming

Soms kan het kleine
grote gevolgen hebben
op ons leven
je liep ooit toevallig
dit huis binnen
en bent er voorgoed gebleven
je maakte een misstap
waar je nog altijd spijt
van hebt
je probeerde ooit
iets uit
en je bleek er talent
voor te hebben
laat er hier vandaag
ook iets kleins zijn
een enkel woord
een hemels akkoord
een oogwenk van licht
dat ons leven
ten goede komt
omdat Gij
er in schuilt
trouwe God
en daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Soms kan het kleine
grote gevolgen hebben
de ander
die een ogenblik
jouw blik ving:
het begin
van levenslange
vriendschap / liefde
dat ene stekelige woord
dat je weer
tot dat onzekere meisje
jongetje van ooit maakt
de vriendelijke blik
die je vertelt
dat je gezien wordt
Wie wij zijn
hangt zo vaak
aan kleine dingen
en daarom doet het er toe
hoe we omgaan met elkaar
ook hier
ook vandaag
in uw huis, trouwe God
en daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Soms kan het kleine
grote gevolgen hebben
in deze wereld
de handreiking
die tot vrede leidt
of de vileine jaloezie
die de strijd
blijft voeren
onderzoek
dat mensenlevens redt
of uit is
op vernietiging.
Dat wij zelf
waar we ruimte hebben
de goedheid
laten voorgaan
en dat daarbij
het woord
dat hier klinkt
zondag aan zondag
leidend zal zijn
omdat het
naar het leven leidt
en daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Bij de lezingen

We vervolgen de cyclus over de profeet Elia. Hij staat in de verhalen tegenover koning Achab, die de heilloze weg van Baäl gaat, de altijd maar eisende god van meer, meer, meer. Maar de schrijver weeft in zijn verhaal nog meer contrastfiguren en vandaag gaat het om twee vrouwen en ze komen beiden uit het buitenland, uit Sidon: Izebel is de vrouw van Achab. Zij kiest in de ogen van de schrijvers de verkeerde weg. Vandaag staat zij op de achtergrond. Tegenover haar staat andere vrouw, ook een buitenlandse, ook uit Sidon, uit Sarfat. Ze ontvangt Elia en vertrouwt zich toe aan de God van Israël in wat ze doet en zegt. Soms vind je het geloof, goedheid, niet op de plek waar je het verwacht. Dat is ook de strekking van de woorden van Jezus in het evangelie. Hij neemt in zijn vaderstad, de vrouw uit Sarfat, Sarepta in het Grieks, tot voorbeeld.

Preek

Wat voor iemand is die Elia, eigenlijk? Eerst leeft hij, zoals hier vorige week verteld werd, een tijdlang van wat de raven hem komen brengen. Er wordt voor hem gezorgd: genadebrood. Maar hier, in het verhaal van zo-even, klinkt hij tamelijk dwingend, om niet te zeggen nogal baatzuchtig: eerst vraagt hij die vrouw in Sarfat, een weduwe, om een kom water om haar vervolgens op te dragen om van haar laatste restjes meel en olie eerst voor hem wat brood te bakken. Hoe zit dat met Elia? Wat heeft hij geleerd in de wildernis? Of gaat het niet om hem?

Na het grote verhaal van Elia die de koning de wacht aanzegt, zoomen we vandaag in op een

klein verhaal. Goede vertellers weten hoe het werkt: je schetst eerst een grote lijn, de wereldpolitiek, het regeerakkoord, de cijfers voor de gemiddelde inwoner, en dan maak je die grote lijn zo concreet mogelijk door te kijken wat de consequenties ervan zijn voor mevrouw Jansen in Budel, wat de dagelijkse gevolgen zijn van wat er in het Kremlin en in Washington wordt beslist voor die oude man die woont aan de frontlinie in Oekraïne.

En zo zoomen we vandaag in op die vrouw uit Sarfat Een naam heeft ze niet, ze staat voor alle weduwen met een zoon, haar enige, naar het lijkt. En aan haar zien we de gevolgen van de grote politiek. Elia heeft immers aan koning Achab een jarenlange droogte afgekondigd, met een klimaatcatastrofe als gevolg. En daarna is hij vertrokken. En met de profeet verdwijnt het woord van de Heer uit het land Israël. Alsof de gedachte is: De Eeuwige heeft gesproken. Laat die Baälsgod van jullie, Achab en Izebel, die god waar je zoveel geloof aan hecht, de god van de regen en de vruchtbaarheid, de god van de honger naar meer en meer, laat die god nu maar eens zijn zegje doen en laten we dan zien of er inderdaad regen neerdaalt op de droge akkers.

Maar Baäl zwijgt in alle talen en Elia die zich laaft aan de beek Kerit ervaart de gevolgen van zijn eigen profetie. Als de beek is opgedroogd door de verstikkende droogte moet hij, als klimaatvluchteling, het vege lijf zien te redden. En in Sarfat zien we wat de consequenties zijn van Achabs grote Baälspolitiek voor die weduwe en haar zoon. Zo gaat het trouwens altijd: Achab, de grote man, en Izebel, de grote vrouw – zij zullen er ondanks de droogte, geen boterham minder om eten. Zij zorgen wel voor hun hachje, maar wat op het grondvlak de gevolgen zijn van de verheven idealen van de grote mensen van deze wereld, het kan hen weinig schelen. Ligt er in Moskou, in Damascus, in Jeruzalem, in Gaza, in... iemand een moment wakker van het leed dat ze aanrichten?

Kijk, wij zijn geen Achab en Izebel, maar je hoeft ook niet heel diep te graven om te zien hoe de macht van de een, economisch, militair, wetenschappelijk gevolgen heeft voor de ander en dat in die macht verschillende keuzes te maken zijn. En wat we kiezen, welke richting we gaan, heeft gevolgen voor de armsten. Ik ga niet vertellen dat we dat wel eens even zullen gaan oplossen, maar uiteindelijk drukt het verhaal ons met de neus op de feiten als het gaat om die weduwe in Sarfat, nl. dat de bodem van haar meelpot en haar oliekruid in zicht zijn. Zij staat aan het einde van een lange keten van beslissingen en uiteindelijk is honger haar deel. En nu ontmoet zij, juist zij, de profeet bij de stadspoort, terwijl ze hout sprokkelt voor haar laatste brood, want ze weet: daarna zal zij met haar kind van honger sterven. De dood zit haar op de hielen. En Elia vraagt haar om water te brengen en om van de laatste beetjes meel en olie brood te maken en dat eerst aan hem aan te bieden en daarna zelf te eten. Je kunt daar nogal wat van vinden, waarom Elia eerst voor zichzelf kiest, maar misschien vertelt dit verhaal dat het nog veel belangrijker is om iets te vinden van die vrouw die zomaar op dat verzoek van de profeet ingaat. Waarom vertrouwt zij erop dat als ze deze vreemdeling ontmoet, hem meeneemt naar huis, hem eerst van het brood geeft, vóór ze aan haar kind en zichzelf denkt, – waarom vertrouwt ze erop dat dat toch de beste weg is: om te delen van wat er is en dan te sterven en niet om niet te delen en dan ook te sterven.

Wat zou dat zijn, dat iemand zo doet, dat iemand zo is?

Ik moet denken aan wat Levinas noemde 'de kleine goedheid'. Hij was dat begrip tegengekomen in de roman 'Leven en lot' (1961) van de schrijver Vasili Grossman. En Levinas vertelt hoe hij gaat zien dat in alle ellende, in alle misère, de kleine goedheid stand houdt. En hij beseft dat het onmogelijk is om die kleine goedheid te organiseren en in een systeem om te zetten. Dat is tot mislukken gedoemd, want alle systemen die het grote Goede, die de ideale wereld hebben willen oprichten, gaan over lijken. Het ingewikkeldste kwaad is misschien wel het kwade dat

wordt gedaan in naam van het Goede. Want onderweg naar de grote Utopie sneuvelen altijd mensen die niet passen, die niet willen passen in het systeem, worden mensen opgeofferd als zog. zaad op de akker van de vooruitgang, blijft de Baäl de beste god, ook als mensen daardoor van de honger omkomen.

En daar tegenover staat de kleine goedheid, belichaamd in die vrouw die er in haar diepste nood toch voor kiest om het laatste dat ze nog heeft te delen met de profeet. Zo'n soort goedheid past niet in een systeem. Ze is er en ze laat zich nooit en te nimmer het zwijgen opleggen. In het gewone leven duikt ze altijd weer op, fragiel en voorlopig. Ze wordt niet gezien, krijgt geen lintje, roept niet 'kijk mij eens!', maar is er in stilte, bescheiden. Ze duikt op bij gewone mensen, die haar telkens weer nieuw leven inblazen, niet gepland, maar als een stille kracht, zoals het platgetrapte grassprietje zich weer opricht. Dwaas is ze, en tegelijk het meest menselijke in de mens. Ze is geen vluchtig 'sentimenteel altruïsme', maar ze duikt op in de meest weerbarstige en dramatische omstandigheden waar mensen samenleven. En daarom zegt een van de romanfiguren in die roman van Grossman (Ikkonikov, een 'heilige dwaas'): 'Ik geloof niet in het Goede, ik geloof in goedheid'.

En dat is wat deze vrouw belichaamt: de kleine goedheid. Ze zal het kwaad nooit overwinnen, telkens duiken de Achabs en Izebels weer op, maar ze wordt ook nooit overwonnen, want telkens duikt ook zij weer op: de mens die durft te vertrouwen, een vrouw die, zonder zonder in te calculeren wat de effecten zijn van wat ze doet, zonder strategie, haar brood deelt. Ze doet in het hier en nu wat goed is voor een ander, meer is niet nodig, en juist daarin, in het niet noodzakelijke is ze onaantastbaar, niet klein te krijgen: ze kan de oorlog niet vermijden, maar de oorlog kan haar ook niet verwoesten.

En voor die onverwoestbaarheid staan de meelpot en de oliekruik symbool, die nooit leeg raken. Het gaat er daar niet om dat er iets wonderbaarlijks gebeurt, of misschien ook wel, maar dat dat wonderbaarlijke niet is dat er een soort permanent zelfrijzend bakmeel voor haar beschikbaar komt. Dat zou toch al te veel op Baäl lijken, oneindige groei. Nee, het wonderbaarlijke zit 'm in het feit dat door haar vertrouwen, door haar mededeelzaamheid, de kleine goedheid nooit opdraakt. Altijd popt ze op, juist waar je hem niet verwacht.

Is er dan geen aarzeling bij haar, bij die weduwe? Natuurlijk kent zij de twijfel ook. Als haar zoon ziek wordt en sterft, is Elia even niet haar vriend. Niet alleen haar brood, ook haar woede deelt ze met hem: *Ben jij er om mijn zonden aan het licht te brengen en mijn zoon te doden*, vraagt ze hem? Maar Elia verwijt haar niets, hij verwijt de Eeuwige iets. Wat is dit nu? Moet dit nu zo gaan? En hij wacht het antwoord niet af en roept de Ene aan op zijn kernkwaliteit: de mens zijn levensadem schenken. En hij geeft de zoon, de toekomst van zijn moeder, aan haar terug.

In alles, tot in de dood, laat de kleine goedheid zich gelden, juist waar je hem niet verwacht. En precies dat wil Jezus vertellen aan de mensen in zijn vaderstad die er van uitgaan dat als hij zijn kunsten elders vertoont, hij ze natuurlijk zeker zal doen voor zijn eigen mensen. Ze menen op grond van hun gedeelde woonplaats daar recht op te hebben. Maar dan verwijst hij naar de weduwe in Sarepta, dat is Sarfat en vertelt hun dat Gods goedheid niet gebonden is aan eigen mensen eerst, aan een bepaalde plek of systeem, aan een geloof, een bepaalde gender, maar dat het zijn eigen weg gaat. Het is er, zomaar, de kleine goedheid, als de Eeuwige zelf: onnavolgbaar, en toch vooral aan het licht komend in kleine mensen, die weinig te vertellen hebben, maar in wie wel het grote verhaal van de kleine goedheid tot leven komt, al is het in een enkel stukje brood.

Het verhaal gaat dat bij “de bevrijding van Stalingrad door het Rode Leger de Duitse soldaten gedwongen werden de lijken van gesneuvelde Russen uit de kelders te halen waarin ze die hadden gedumpt, om ze alsnog te kunnen begraven. Er waren talloze ‘toeschouwers’ uit de stad, allen met zakdoeken voor hun neus omwille van de verschrikkelijke stank die bij het bovenhalen van de lijken naar buiten walmd. Allemaal schimpten en vloekten ze op de Duitse soldaten... Er was ook een oudere vrouw, erger dan alle anderen: ze schold en schreeuwde en schopte onophoudelijk tegen de haveloze soldaten aan. Ze ging maar door: heel haar ziel vol woeste haat stond op ontploffen. Maar plots liep ze naar een jonge Duitse soldaat aan de overkant van de straat, nog geen achttien, die bezweek onder de last van de lijken die hij moest torsen. Ze haalde een stuk brood uit haar jaszak en gaf het hem. Ze gaf geen schreeuw meer, er klonk alleen nog stilte”.

Dat is de kleine goedheid die niet opraakt, die in stilte haar werk doet. Dat is waar we de Eeuwige dankbaar voor mogen zijn, dat hij die altijd nieuwe mogelijkheid in ons legt met die vrouw uit Sarfat als lichtend voorbeeld. Moge zij voortleven in ons leven.

bronnen:

- Th.J.M. Naastepad, *Elia*, Kampen: Kok zj

- Roger Burggraave (Levinasonderzoeker, KU Leuven), 'De koppige kleine goedheid als hefboom in ons samenleven: Een bijzondere vorm van barmhartigheid', Essay 2022

Gebeden, stil gebed en onze vader

Goede God. wij danken u voor de kleine goedheid die zich soms voordoet in ons leven Wij danken u dat er in alles wat er gebeurt toch altijd weer iets opduikt van U die de goedheid zelve zijt en ook al kunnen wij het kwade niet overwinnen niet ten volle wees ons nabij in het goede dat we soms zomaar doen of dat we soms zomaar ervaren.	kunnen loslaten en de ander kunnen zien als medemens. Dat we niet bang zijn voor het vreemde de vreemde dat de vluchteling de ander niet wordt tot zondebok voor de problemen die we ook zelf hebben veroorzaakt dat er geen goedkope oplossingen zijn voor grote vraagstukken maar dat er overal ruimte is voor de kleine goedheid.	in de jeugdzorg op sportvelden en bij muzieklessen die zich inspinnen om kinderen een goede betekenisvolle plaats te geven in onze samenleving Wees met allen die in hun leven een periode willen afsluiten een tijd van verdriet en van afscheid van het verder gaan zonder een geliefde we noemen hier met name... voor momenten van goedheid op hun reis en voor... als het leven niet meer gaat zoals je wilt dat het gaat. Voor nabijheid en troost... en in stilte noemen wij wat ons persoonlijk bezighoudt
En daarom bidden wij U voor wie snakken naar een teken van goedheid dat we om te beginnen de onverschilligheid	Wij bidden u voor de kinderen in het bijzonder voor... voor het werk van de Leiding Kinderdiensten en voor alle mensen thuis / op scholen	

Wanneer u vaker inspiratie ontleent aan de preken en gebeden die klinken in de Kloosterkerk, stellen wij u voor om een gift over te maken op NL 29 INGB 0000 0585 71 ten name van Stichting Kloosterkerk.

U steunt ons werk ermee!